

1

Waar gaat het over?

Een expeditie is een ontdekkingsstocht. Met Expeditie Heilige Huisjes ga je onderzoek doen naar gebouwen die met geloof te maken hebben. Heb je er wel eens over nagedacht hoeveel mensen een geloof hebben? En welke verschillende geloven er bestaan? Er zijn ook mensen die geen geloof hebben. Maar toch heeft bijna iedereen wel op een of andere manier met geloof te maken. Misschien heb je het zelf niet eens in de gaten....

OPDRACHT 1

Wat hebben de vetgedrukte woorden volgens jou met geloof te maken? Trek een streep tussen het woord en de goede verklaring.

Je hoort een **kerkklok** luiden. Je loopt langs een **kerk, moskee, synagoge of tempel**. Je hoort de **azaan of ezan** roepen. **Sinterklaas** komt op school. Je hebt **kerstvakantie**. Op **zondag** zijn de meeste winkels gesloten.

Kerkklok	wordt gezongen om de mensen naar de moskee te roepen.
Kerk, moskee, synagoge of tempel	wordt geluid om de mensen naar de kerk te roepen.
Azaan of ezan	is het feest van de geboorte van Jezus.
Sinterklaas	is voor christenen de rustdag die God nam nadat hij de wereld had gemaakt.
Kerst	zijn gebouwen waar mensen samenkomen om hun God te eren.
Zondag	is lang geleden door de katholieke kerk heilig verklaard.

2

Geloof en godsdienst

Een ander woord voor geloof is godsdienst of religie. In de loop van de tijd zijn in Brabant verschillende godsdiensten terechtgekomen. In de tijdlijn **Godsdiensten in Noord-Brabant** kun je lezen wat wanneer gebeurde. Ieder geloof heeft eigen gewoonten. Die gewoonten zijn al vele honderden jaren oud. Daar horen eigen gebouwen en gebruiksvoorwerpen bij. Soms zijn ook de gebouwen en gebruiksvoorwerpen heel oud. Oud of niet, voor de gelovigen zijn deze dingen bijzonder en belangrijk.

OPDRACHT 2

Heb jij een geloof? Hoe heet jouw geloof? Waar komen mensen van jouw geloof bij elkaar? Wat gebeurt er dan?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

OPDRACHT 3

Wat weet jij van verschillende geloven? Schrijf de onderstaande woorden in de goede kolom. Let op: sommige woorden kun je bij meer dan één kolom invullen!

Allah, altaar, avondmaalstafel, bidden, biema, bijbel, davidster, dominee, God, maansikkel met ster, heilige ark, hiernaamaals, imam, Hasjem/de Naam, Jeruzalem, Jezus, kansel of preekstoel, kerk, koran, kruis, Mekka, mihrab, minbar, Mohammed, Mozes, moskee, offerfeest, Pasen, priester, Pesach, rabbijn, sabbat/zaterdag, synagoge, thora, tien geboden, vrijdag, vijf zuilen van de islam, zondag

 Joods geloof
  Katholiek geloof
  Islamitisch geloof
  Protestants geloof

Hoe heet het symbool?				
Wat is de naam voor God?				
Wat is het heilige boek?				
Wie is de belangrijkste leraar met een boodschap van God?				
Hoe heb je contact met God?				
Waar komen de gelovigen samen om tot God te bidden?				
Wat is een belangrijke plek in het gebouw waar men samenkomt?				
Wie leidt de bijeenkomst van de gelovigen?				
Vanaf welke plek wordt gelezen uit het heilige boek?				
Welke dag is de voorgeschreven rustdag of op welke dag komen mensen samen om te bidden?				
Wat is een erg belangrijke feestdag?				
Aan welke leefregels moet je je houden?				
Naar welke heilige plaats reizen de gelovigen als het kan?				
Wat gelooft men dat er na de dood is?				

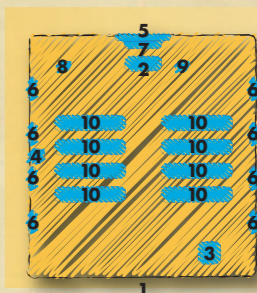
3

Gebouwen van buiten en van binnen

Mensen met hetzelfde geloof komen bij elkaar in een speciaal gebouw. Daar luisteren zij naar uitleg door de priester, rabbijn, imam of dominee, zingen zij met elkaar liederen of bidden zij tot hun God. Iedere religie heeft een eigen soort gebouw. Als je het eenmaal weet, herken je ze zo!

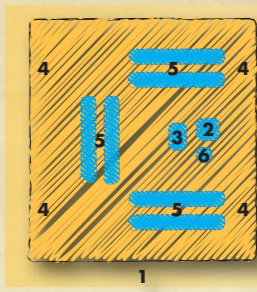
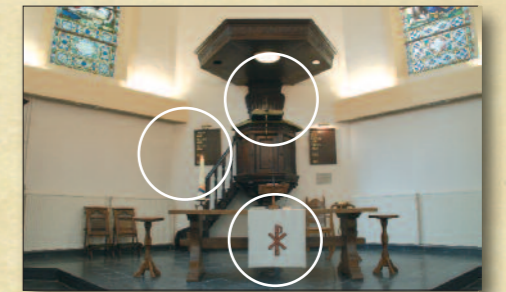
OPDRACHT 4

- Bekijk de buitenkant van de gebouwen. Schrijf de naam eronder. Kies uit: katholieke kerk, moskee, protestantse kerk, synagoge.
- Vergelijk de binnenkant met de plattegrond die erbij hoort. Schrijf de juiste letters in de rondjes.

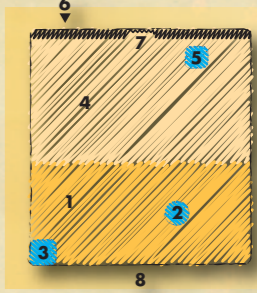
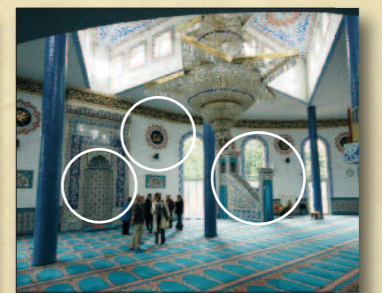
- Ingang
- Altaar
- Mariabeeld
- Biechtstoel
- Kruisbeeld
- Kruisweg (het lijden van Jezus in 14 afbeeldingen)
- Tabernakel
- Preekstoel
- Doopvont
- Banken voor de gelovigen

- altaar
- kruisweg
- preekstoel

- Ingang
- Kansel
- Avondmaalstafel
- Borden met nummers uit het liedboek (psalmen of gezangen)
- Banken voor de gelovigen
- Doopvont

- kansel
- avondmaalstafel
- borden met nummers uit het liedboek

- Hal of binnenplaats
- Wasplaats voor rituele reiniging
- Minaret
- Gebedsruimte
- Minbar (preekstoel)
- Quibla, de muur die de richting van Mekka aangeeft
- Mihrab, nis in de quibla, de imam leidt staande voor deze nis de dienst
- Ingang

- minbar / preekstoel
- quibla
- mihrab

- De heilige ark (kast met de thorarollen)
- Ingang
- Zitplaatsen voor de mannen en jongens
- De biema, een verhoging waar wordt voorgelezen uit de thora
- Trap naar de bovengalerij
- Bovengalerij, voor vrouwen en meisjes vanaf 12 jaar

- heilige ark
- biema
- zitplaatsen voor mannen

4

Gewoonten en gebruiksvoorwerpen

In de gebouwen waar de gelovigen bij elkaar komen, vinden we allerlei bijzondere voorwerpen. Ieder geloof heeft wel gewoonten of speciale gebeurtenissen waar deze voorwerpen bij gebruikt worden. Weet jij wat waarbij hoort?

OPDRACHT 5

Bekijk de foto's en lees de beschrijvingen. Schrijf het vetgedrukte woord onder de goede foto.

- Altaar** Tafel van hout of steen waarop een speciale handeling wordt verricht zoals het breken van het brood en schenken van wijn.
- Ark** Kast in een synagoge waarin de thorarollen bewaard worden.
- Bijbel** De bijbel bestaat uit het Oude en het Nieuwe Testament. In het Oude Testament staan verhalen over God en het Joodse volk voordat Jezus geboren werd. In het Nieuwe Testament gaat het over het leven, doen en denken van Jezus, de stichter van het christendom.
- Doopvont** Kleine kinderen worden gedoopt door een klein beetje water over het hoofd te gieten. Na het dopen hoort het kind bij God en zijn kerk.
- Heiligenbeeld** Beeld van man of vrouw die een goed en godsdienstig leven heeft geleid en volgens het katholieke geloof mensen kan helpen en beschermen.
- Kansel** Preekstoel met enkele treden omhoog van waaruit uit de bijbel wordt gelezen of gepreikt. Vaak met een 'dakje' om het geluid te versterken.
- Koran** Boek met de boodschap van God die de engel Gabriel in de Arabische taal aan Mohammed heeft doorgegeven.
- Kruisweg** Reeks van 14 schilderijen of beelden waarin het lijdensverhaal van Jezus wordt afgebeeld.
- Mihrab** De mihrab is een gebedsruimte in een muur in de moskee die de gebedsrichting naar het oosten richting Mekka aangeeft.
- Minbar** De minbar is een preekstoel met enkele treden waarop de imam staat als hij preekt of gebeden uitspreekt.
- Thora** De Thora is hetzelfde als het Oude Testament, de vijf boeken van Mozes, en bestaat uit de wetgeving en de geschiedenis van het Joodse volk.
- Wijwaterbakje** Bakje met water dat ook bij het dopen is gebruikt vlakbij de in- en uitgang van de kerk. Mensen dopen de vingertop van hun rechterhand erin en maken daarmee een kruisje.

5

TIJDLIJN Godsdiensten in Noord-Brabant

Tweeduizend jaar geleden worden in Brabant verschillende goden vereerd. Een daarvan is Hercules Magusanus. De tempel waarin hij omstreeks het jaar 250 wordt vereerd, is in 1994 teruggevonden in Empel vlakbij 's-Hertogenbosch.

Nog lange tijd geloven mensen dat er meer goden bestaan. In 690 vertelt de monnik Willibrord over één god en zijn zoon, Jezus Christus. De Frankische koningen die hier de baas worden, geloven in dezelfde god. Zij verbieden het geloof in de oude goden en willen dat iedereen christen wordt. In de jaren tussen 700 en 800 ontstaan de eerste houten kerkjes waarin de christenen bij elkaar komen. Van die houten kerkjes is overigens niets bewaard gebleven.

Na 800 wordt het christendom steeds belangrijker. Vanaf ongeveer 1000 worden kerken van steen gebouwd. Het zijn de oudste kerken in Brabant. In het midden van elk dorp staat wel een kerk. Steen is een kostbaar bouw materiaal en de kerk is dan ook het belangrijkste gebouw. Het bouwen van heel grote kerken duurt soms wel meer dan 100 jaar. Maar de mensen hebben dat wel over voor het huis van God. Omdat mensen veel geld geven aan de kerk, wordt de kerk erg rijk.

Rond 1500 protesteren mensen tegen de rijkdom van de kerk. Het christendom raakt verdeeld in twee groepen. De katholieken willen de oude kerk niet veranderen. De protestanten juist wel. De protestanten worden opgepakt. Maar die komen in opstand. Na de Tachtigjarige Oorlog (1568 - 1648) wordt hun geloof het officiële geloof in Noord-Brabant. Het katholieke geloof wordt verboden en de katholieken in Noord-Brabant moeten hun kerken afstaan aan de protestanten. Toch blijven de meeste inwoners van Noord-Brabant katholiek.

Omstreeks 1800 verandert er veel. Nu kan iedereen geloven wat hij wil. Het geloof wordt niet langer door de regering voorgeschreven. De protestanten moeten de kerken aan de katholieken teruggeven. De katholieken mogen weer nieuwe kerken bouwen. Ook de joden die al vanaf de middeleeuwen onopvallend in Brabant wonen, kunnen vrij voor hun geloof uitkomen. Zij bouwen nieuwe synagogen. In de protestantse kerk verandert ook van alles. Er zijn groepen die een andere mening hebben over het protestantse geloof. Zij scheiden zich af van de protestantse kerk en bouwen eigen kerkgebouwen.

De Tweede Wereldoorlog zorgt voor belangrijke veranderingen. Tijdens die oorlog worden meer dan 100.000 joden uit Nederland weggevoerd. Het grootste deel van hen wordt vermoord. Veel synagogen gaan dicht omdat er te weinig mensen overblijven. Door de oorlog verliezen mensen hun geloof. Bestaat God wel als er zulke gruwelijke dingen kunnen gebeuren? Na de oorlog gaan mensen ook meer en vaker reizen. Zij zien meer van de wereld en geloven niet langer alles wat de dominee, pastoor of rabbijn vertelt.

Vanaf ongeveer 1960 gaat het goed met Nederland. Er is zoveel werk in Nederland dat Nederlandse bedrijven in het buitenland op zoek gaan naar arbeiders. Duizenden mensen uit Marokko, Turkije en andere landen worden uitgenodigd om hier te komen werken. Zij nemen hun geloof, de islam, mee. Velen van hen komen in de grotere steden van Noord-Brabant wonen zoals in Eindhoven, Helmond, Tilburg, 's-Hertogenbosch en Breda want daar is werk. Nu vinden we in veel plaatsen in Brabant behalve kerken en synagogen ook moskeeën.

COLOFON:

Vormgeving : www.frijters-vormgeving.nl

Druk : Drukkerij Groels

Dit materiaal is ontwikkeld door:

Erfgoed Brabant.

Voor meer informatie:

www.erfgoedbrabant.nl

erfgoed
brabant

Provincie Noord-Brabant

EXPEDITIE
heilige huisjes

erfgoed
brabant

ERFGOEDPROJECT voor groep 7-8
www.erfgoedbrabant.nl